

ประสิทธิผลของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและ
การจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่
โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่

ดร.กร วไลรัตน์

พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่

บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มิถุนายน 2554

**ประสิทธิผลของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและ
การจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่
โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่**

ดร.กร วไลรัตน์

**การค้นคว้าแบบอิสระนี้เสนอต่อบัณฑิตวิทยาลัยเพื่อเป็นส่วนหนึ่ง
ของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญา
พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่**

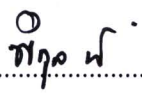
**บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
มิถุนายน 2554**

ประสิทธิผลของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและ
การจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่
โรงพยาบาลมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

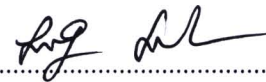
ครูกร วไลรัตน์

การค้นคว้าแบบอิสระนี้ได้รับการพิจารณาอนุมัติให้นับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพยาบาลผู้ใหญ่

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าแบบอิสระ

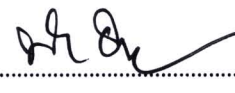
ประธานกรรมการ
ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. พิกุล นันทชัยพันธ์

กรรมการ
รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ ธงชัย

กรรมการ
อาจารย์ ดร. มุลี ตำราญญาติ

กรรมการ
นายแพทย์พงศ์พัฒน์ สัตโยภาส

คณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ

อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
รองศาสตราจารย์ฉวีวรรณ ธงชัย

อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม
อาจารย์ ดร. มุลี ตำราญญาติ

2 มิถุนายน 2554

© ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยเชียงใหม่

กิตติกรรมประกาศ

การค้นคว้าแบบอิสระฉบับนี้ สำเร็จสมบูรณ์ได้ด้วยความกรุณาช่วยเหลือและสนับสนุนอย่างดียิ่งจากรองศาสตราจารย์ ฉวีวรรณ ธงชัย และอาจารย์ ดร. มยุลี สำราญญาติ ที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา สุคนธสรณ์ อาจารย์ที่ปรึกษาทั่วไป รวมทั้งคณาจารย์ทุกท่าน ที่ได้สละเวลาอันมีค่าในการเอาใจใส่ให้ความรู้ คำปรึกษา คำลงใจ และข้อเสนอแนะอันเป็นประโยชน์ต่อการศึกษาของผู้ศึกษาเป็นอย่างมาก ผู้ศึกษาจึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ขอกราบขอบพระคุณผู้ช่วยศาสตราจารย์ นายแพทย์ วิชัย ชื่นจงกลกุล ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. อัจฉรา สุคนธสรณ์ และ คุณสุพัตรา กิ่งเนตร ผู้ทรงคุณวุฒิทุกท่านที่ได้กรุณาให้คำแนะนำ ข้อเสนอแนะและข้อคิดเห็นเกี่ยวกับเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการศึกษาที่เป็นประโยชน์ และผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปรีชา โนแก้ว ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษาอังกฤษ ช่วยทำให้การศึกษาในครั้งนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ขอกราบขอบพระคุณคณบดีคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หัวหน้าภาควิชา วิสัญญีวิทยา คณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ หัวหน้าการพยาบาลวิสัญญี พยาบาลและบุคลากรในภาควิชาวิสัญญีวิทยาและห้องพักรพันทุกท่านที่ให้ความร่วมมือ และอำนวยความสะดวกในการรวบรวมข้อมูลจนการค้นคว้าแบบอิสระสำเร็จตามวัตถุประสงค์ ผู้ศึกษาจึงขอกราบขอบพระคุณท่านเป็นอย่างสูงไว้ ณ ที่นี้

ท้ายที่สุด ขอกราบขอบพระคุณเป็นอย่างสูงและขอบอภความดีและประโยชน์ของการศึกษาครั้งนี้ให้แก่พยาบาลตำรวจบุญยก และนางรุจิ วิไลรัตน์ บิดาและมารดาที่สนับสนุนให้เห็นความสำคัญของการศึกษาให้กำลังใจ ห่วงใย เสียสละ และเป็นผู้ให้แก่ผู้ศึกษามาโดยตลอด รวมทั้งกำลังใจจากกัลยาณมิตรทุกๆ ท่าน รวมทั้งเพื่อนๆ พี่ๆ และน้องๆ ที่ให้ความช่วยเหลือและความร่วมมือตลอดการศึกษาเป็นอย่างดีเสมอมา

ครูษกร วิไลรัตน์

ชื่อเรื่องการค้นคว้าแบบอิสระ ประสิทธิภาพของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกัน และการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่

ผู้เขียน นางสาวศุภกร วิไลรัตน์

ปริญญา พยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต (การพยาบาลผู้ใหญ่)

คณะกรรมการที่ปรึกษาการค้นคว้าแบบอิสระ

รองศาสตราจารย์ จวีวรรณ ธงชัย	อาจารย์ที่ปรึกษาหลัก
อาจารย์ ดร. มยุลี	อาจารย์ที่ปรึกษาร่วม

บทคัดย่อ

242680

อาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดเป็นภาวะแทรกซ้อนที่พบได้บ่อยหลังผ่าตัด การป้องกัน และการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดต้องการการปฏิบัติตามหลักฐานเชิงประจักษ์ เพื่อให้เกิดผลลัพธ์ที่พึงประสงค์ การศึกษาเชิงปฏิบัติการครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึง ประสิทธิภาพของการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และ อาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่ โรงพยาบาลมหาราชนครเชียงใหม่ กลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ป่วยผู้ใหญ่ ที่ได้เข้ารับการผ่าตัดชนิดมีการเตรียมล่วงหน้าและได้รับการระงับความรู้สึก ของโรงพยาบาล มหาราชนครเชียงใหม่ก่อนมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการ คลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่ที่เข้ารับการผ่าตัดตั้งแต่เดือนพฤศจิกายน 2552 ถึง เดือนมกราคม 2553 จำนวน 136 คน และกลุ่มตัวอย่างผู้ป่วยผู้ใหญ่ที่ได้เข้ารับการผ่าตัดชนิดมีการ เตรียมล่วงหน้าและได้รับการระงับความรู้สึกระหว่างที่มีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการ ป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่ที่เข้ารับการผ่าตัดตั้งแต่ เดือนกุมภาพันธ์ ถึงเดือนพฤษภาคม 2553 จำนวน 125 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา คือ แนวปฏิบัติ ทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่ ที่ผู้ศึกษาแปลและประยุกต์มาจากแนวปฏิบัติของสมาคมพยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยที่ได้รับการระงับ ความรู้สึกแห่งสหรัฐอเมริกา (American Society of Perianesthesia Nurses [ASPAN], 2006) และแบบ

รวบรวมผลลัพธ์สร้างโดยผู้ศึกษา ประกอบด้วย อุบัติการณ์การเกิดอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัด ระดับความรุนแรงของอาการคลื่นไส้หลังผ่าตัด และความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัด การศึกษาอิงกรอบแนวคิดการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกของสภาวิจัยด้านการแพทย์และสุขภาพแห่งชาติประเทศออสเตรเลีย (NHMRC, 1999) วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเชิงบรรยาย

ผลการศึกษา พบว่า

1. อุบัติการณ์การเกิดอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดของกลุ่มตัวอย่างก่อนมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกเท่ากับร้อยละ 5.14 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีอุบัติการณ์เพียงร้อยละ 0.80 สำหรับการเกิดอาการคลื่นไส้หลังผ่าตัดของกลุ่มตัวอย่างก่อนมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีอุบัติการณ์ร้อยละ 12.50 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีอุบัติการณ์เพียงร้อยละ 5.60

2. กลุ่มตัวอย่างก่อนมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีค่านิยามของระดับความรุนแรงของอาการคลื่นไส้หลังผ่าตัดเท่ากับ 5 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีค่านิยามของระดับความรุนแรงของอาการคลื่นไส้หลังผ่าตัดเท่ากับ 2

3. สำหรับความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในกลุ่มตัวอย่างก่อนมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีค่านิยามเท่ากับ 5 ในขณะที่กลุ่มตัวอย่างระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกมีค่านิยามเท่ากับ 8

ผลการศึกษาครั้งนี้ยืนยันถึงประสิทธิผลของการนำแนวปฏิบัติทางคลินิกไปใช้ บทสรุปที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้ควรจะนำเสนอต่อผู้บริหาร โรงพยาบาลเพื่อให้มีการกำหนดนโยบายในการนำแนวปฏิบัติทางคลินิกไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพในการดูแลผู้ป่วยต่อไป

Independent Study Title Effectiveness of Implementing Clinical Practice Guidelines
for Prevention and Management of Postoperative Nausea and
Vomiting Among Adult Patients, Maharaj Nakorn Chiang Mai
Hospital

Author Miss Drusakorn Wilairatna

Degree Master of Nursing Science (Adult Nursing)

Independent Study Advisory Committee

Associate Professor Chaweewan	Thongchai	Advisor
Lecturer Dr. Mayulee	Somrarnyart	Co-advisor

ABSTRACT

242680

Postoperative nausea and vomiting (PONV) is a common complication that occurs during postoperative period. Prevention and management of postoperative nausea and vomiting needs practice based on evidence in order to achieve positive outcomes. The purpose of this operational study was to determine the effectiveness of implementing clinical practice guidelines (CPGs) for prevention and management of postoperative nausea and vomiting among adult patients in Maharaj Nakorn Chiang Mai hospital. Subjects included 135 adult patients undergoing anesthesia for elective surgery before implementing CPGs during November 2009 and January 2010 and 125 adult patients undergoing anesthesia for elective surgery during implementing CPGs from February to May 2010. The instruments used in this study were CPGs for prevention and management of postoperative nausea and vomiting among adult patients which were translated and modified from the CPGs of American Society of Perianesthesia Nurses (ASPAN, 2006) by the researcher. The outcome evaluation form was developed by the researcher, including incidence and severity of postoperative nausea and vomiting (PONV) and patient satisfaction

score. A framework of implementing CPGs of Australian National Health and Medical Research Council (NHMRC, 1999) was used in this study. Data were analyzed using descriptive statistics.

The findings revealed that:

1. The incidence rate of postoperative nausea and vomiting (PONV) in the non-CPGs group was 5.14%, while in the CPGs group the incidence rate was only 0.80 %. For postoperative nausea, in the non-CPGs group, the incidence rate was 12.50% while in the CPGs group the incidence rate was only 5.60%.

2. The mode of severity of postoperative nausea among subjects in the non-CPGs group was 5, while in the CPGs group the mode was only 2.

3. For patient satisfaction with prevention and management of postoperative nausea and vomiting in the non-CPGs group the mode was 5, while in the CPGs group the mode of patient satisfaction score was 8.

The findings of this study confirm the effectiveness of CPGs implementation. The executive summary should be submitted to the hospital administrators in order to plan policy for CPGs utilization for quality of care improvement.

สารบัญ

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ค
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ฉ
สารบัญตาราง	ญ
สารบัญภาพ	ฎ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การศึกษา	5
คำถามการศึกษา	5
ขอบเขตการศึกษา	6
นิยามศัพท์	6
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	8
การผ่าตัด	9
การระงับความรู้สึก	11
อาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัด	13
การป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัด	18
การนำแนวปฏิบัติทางคลินิกไปใช้และการประเมินผล	25
ผลลัพธ์ที่เกิดจากการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและ	
การจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัด	30
กรอบแนวคิดในการศึกษา	35
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา	36
ประชากรเป้าหมายและกลุ่มตัวอย่าง	36
เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษา	36
การตรวจสอบคุณภาพของเครื่องมือ	37

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง	38
การรวบรวมข้อมูล	39
การวิเคราะห์ข้อมูล	42
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลและอภิปรายผล	43
ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	43
การอภิปรายผล	50
บทที่ 5 สรุปผลการศึกษาและข้อเสนอแนะ	57
สรุปผลการศึกษา	57
ข้อเสนอแนะในการนำผลการศึกษาไปใช้	58
ข้อเสนอแนะในการศึกษาครั้งต่อไป	58
เอกสารอ้างอิง	59
ภาคผนวก	65
ภาคผนวก ก การพิทักษ์สิทธิ์ของกลุ่มตัวอย่าง	66
ภาคผนวก ข เอกสารรับรองโครงการวิจัยในมนุษย์	78
ภาคผนวก ค การคำนวณค่าความเชื่อมั่น	82
ภาคผนวก ง แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่แบบแปลและประยุกต์จาก ASPAN’S Evidence-Based Clinical Practice Guideline for the Prevention and/or Management of PONV/PDNU ของสมาคมพยาบาลผู้ดูแลผู้ป่วยที่ได้รับการระงับความรู้สึกแห่งสหรัฐอเมริกา (American Society of Perianesthesia Nurses [ASPAN], 2006)	83

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
ภาคผนวก จ แบบรวบรวมผลลัพธ์	85
ภาคผนวก ฉ ราชนามผู้ทรงคุณวุฒิ	88
ภาคผนวก ช ผลการสำรวจความคิดเห็นเกี่ยวกับความเป็นไปได้ ของการใช้แนวปฏิบัติ	89
ภาคผนวก ซ ผลการสังเกตการปฏิบัติตามแนวปฏิบัติ	90
ประวัติผู้เขียน ‘	91

สารบัญตาราง

ตาราง	หน้า
1 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างก่อนและระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก สำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่ จำแนกตาม อายุ และชนิดการผ่าตัด	44
2 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างก่อนและระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก สำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่ จำแนกตามวิธีการให้ ยาระงับความรู้สึก การใช้ก๊าซไนตรัสออกไซด์ และยาระงับปวด กลุ่มโอปิออยด์ส	46
3 จำนวนและร้อยละของอุบัติการณ์การเกิดอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัด ของกลุ่มตัวอย่างก่อนและระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกัน และการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่	47
4 ค่าพิสัยและค่าฐานนิยมของระดับความรุนแรงของอาการคลื่นไส้หลังผ่าตัด ของกลุ่มตัวอย่างก่อนและระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกัน และการจัดการอาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่	49
5 ค่าพิสัยและค่าฐานนิยมของคะแนนความพึงพอใจของผู้ป่วยต่อการป้องกัน และการจัดการอาการคลื่นไส้และหลังผ่าตัดของกลุ่มตัวอย่างก่อนและระหว่าง มีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิกสำหรับการป้องกันและการจัดการอาการคลื่นไส้ และอาเจียนหลังผ่าตัดในผู้ป่วยผู้ใหญ่	50

สารบัญภาพ

ภาพ	หน้า
1 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างก่อนและระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก ที่เกิดอุบัติการณ์อาการคลื่นไส้และอาเจียนหลังผ่าตัด	48
2 แสดงร้อยละของกลุ่มตัวอย่างก่อนและระหว่างมีการใช้แนวปฏิบัติทางคลินิก ที่เกิดอุบัติการณ์อาการคลื่นไส้หลังผ่าตัด	48